

SONUÇ BİLDİRGESİ

“Adil Yargılanma ve Savunma Hakkı: Güvenceler ve Mücadele” Uluslararası Sempozyumu

3 ve 4 Nisan 2026 günlerinde İstanbul Barosu ev sahipliğinde; Berlin, Paris, Brüksel ve Gürcistan barolarının iş birliğiyle ve birçok uluslararası savunma örgütünün katılımı ile düzenlenen “Adil Yargılanma ve Savunma Hakkı: Güvenceler ve Mücadele” temalı uluslararası sempozyumda, hukuk devletinin karşı karşıya bulunduğu güncel tehditler ile savunma hakkının korunması yolunda ulusal ve uluslararası mücadele olanakları kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede;

“Yeni Dünya Düzeni” perspektifinde; uluslararası hukuk düzeninin, özellikle Birleşmiş Milletler sisteminin etkinliğinin zayıfladığı ve bölgesel çatışmalar karşısında işlevsizleştiği bir kriz döneminden geçtiği tespit edilmiştir.

Bu süreçte, devletler yönetiminde popülizm, illiberal demokrasi ve kleptokrasi gibi eğilimlerin dünya genelinde hukukun üstünlüğü ilkesini aşındırdığı ve demokratik kazanımları geriletmediği değerlendirilmiştir.

Savunma makamının, yalnızca yargı süreçlerinde değil, küresel ölçekte ortaya çıkan bu düzensizlik karşısında da sorumluluk üstlenmesi gerektiği; barolar ve savunma örgütlerinin “fikir, dayanışma ve eylem” temelinde daha aktif bir rol oynamasının zorunlu olduğu vurgulanmıştır.

Ayrıca, ağır insan hakları ihlallerine ilişkin olarak uluslararası ölçekte hesap verebilirliğin sağlanması gereği dile getirilmiş; bu kapsamda baroların öncülüğünde etik ve hukuki sorumluluğu esas alan uluslararası mekanizmalar üzerinde çalışılması gerektiği ifade edilmiştir.

Yargıçlar, akademisyenler, Türkiye’den ve Avrupa’dan baro ve hukuk kurumlarını temsil eden avukatlardan oluşan hukukçular olarak bilimsel toplantıda bu tespitler ışığında aşağıdaki **sonuçlara** ulaşılmıştır:

I. Adil Yargılanma ve Savunma Hakkının Niteliği

1. Adil/dürüst/düzgün ve hakkaniyete uygun yargılama, Devlet için varlık nedeni ve yükümlülük, yurttaşlar için temel bir haktır.
2. Adil yargılanma hakkı, yalnızca usule ilişkin bir güvence değil, maddi hak ile bitişiklik temelinde demokrasinin, hukuk devletinin ve insan onurunun temel dayanağıdır.
3. Savunma hakkının etkin kullanımı, adil yargılanmanın vazgeçilmez unsurudur. Savunmanın kısıtlandığı bir sistemde adaletten söz edilemez.
4. Hukuki dinlenilme hakkı, yalnızca tarafların kendilerini ifade edebilmesini değil, ileri sürülen beyanların yargı mercilerince dikkate alınmasını da içerir.
5. Hukuki araçların eşitliği ilkesi, iddia ve savunma makamları arasında fiili ve hukuki dengeyi zorunlu kılar.
6. Gerekeçeli karar hakkı, yargılamanın saydamlığı ve denetlenebilirliği açısından temel bir güvencedir.

II. Savunma Hakkının Evrenselliği ve Uluslararası Dayanışma

1. Savunma hakkı evrenseldir ve sınır aşan bir özelliğe sahiptir. Bu hakka yönelik her türlü müdahale ve saldırı, yalnızca ilgili ülkeyi değil, uluslararası hukuk camiasını ilgilendirir.
2. İstanbul Barosu yönetimine yönelik yargılamalar sürecinde ortaya çıkan uluslararası gözlemci katılımı, savunma hakkına yönelik ihlaller karşısında küresel dayanışmanın somut bir örneğini oluşturmuştur.
3. Bir baroya yönelen müdahalenin, tüm savunma mesleğine ve hukuk devletine ve haklar toplumuna yöneldiği kabul edilmiştir.
4. Avukatlık mesleğine ilişkin uluslararası güvencelerin ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin etkin uygulanması zorunludur.
5. Avukatlık Mesleğinin Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin onaylanarak bir an önce yürürlüğe girmesi, savunma mesleği ve örgütleri için yaşamsal bir önem taşımaktadır.

III. Küresel Gelişmeler ve Savunmanın Rolü

1. Günümüzde uluslararası hukuk düzeni; savaşlar, bölgesel çatışmalar ve demokratik gerileme süreçleri nedeniyle ciddi bir kriz içerisindedir.
2. Bu süreçte savunma makamı, yalnızca yargılamanın sav+savunma+hüküm üçlüsünün eşit bileşeni değil; aynı zamanda hukuk düzeninin korunması ve yeniden inşasında aktif bir özne olarak değerlendirilmelidir.
3. Popülizm, illiberal demokrasi ve benzeri eğilimler, hukuk devletinin temel ilkelerini zayıflatmaktadır. Siyasal aktörlerin, hukuka uyma yükümlülüğü, “demokratik çeşitlilik, hukukta ise birlik” kuralının gereğidir.
4. Barolar ve hukuk örgütleri, yalnızca mesleki dayanışma değil; aynı zamanda demokratik düzenin korunması yönünde sorumluluk üstlenmektedir.
5. Bu kapsamda uluslararası ölçekte “fikir, dayanışma ve eylem” temelinde iş birliklerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

IV. Yargı Bağımsızlığı ve Avukatlık Mesleğinin Özerkliği

1. Yargı bağımsızlığı, adil yargılanma hakkının ön koşuludur. Bağımsızlık bir statü, tarafsızlık ise erdemdir. Bağımsız hâkimler olmaksızın hukuka uygun karar güvencesi sağlanamaz.
2. Hâkimler üzerinde oluşturulan idari ve disiplinler baskılar, “caydırıcı etki” yaratarak bağımsız karar verme iradesini zayıflatmaktadır.
3. Avukatlık mesleği, adalet sisteminin bağımsız bir unsurudur; devlet, müvekkil veya üçüncü kişiler karşısında bağımlı hale getirilemez; avukat, müvekkili ile özdeşleştirilemez.
4. Baroların öz yönetim ilkesi korunmalı; bu kurumların bağımsız kamu kurumu niteliği güvence altına alınmalıdır.
5. Bağımsız ve özerk savunma örgütleri, bağımsız yargının da güvencesidir.

V. Türkiye’de Yargılama Pratiklerine İlişkin Tespitler

1. Avukatların mesleki faaliyetleri nedeniyle suç isnadıyla karşı karşıya bırakılması, savunma hakkının ihlali niteliğindedir ve kabul edilemez.
2. Sanığın duruşmada fiziki olarak hazır bulunmasını sınırlayan uygulamaların istisnai olması gerekir.
3. Yargılamanın fiziksel ve kurumsal düzeni, hukuki araçların eşitliği ilkesini zedelemeyecek şekilde yeniden ele alınmalıdır.

4. Makul sürede yargılanma hakkının ihlali ve buna bağlı mekanizmaların yargı bağımsızlığı üzerinde baskı unsuru olarak kullanılması kabul edilemez.
5. Suçsuz sayılma hakkı, insan haklarının sert çekirdeği olarak herkes için, her zaman ve her ortam ve koşulda geçerli olup dokunulamaz.

VI. Teknolojik Gelişmeler ve Yapay Zekâ

1. Yargı süreçlerinde yapay zekâ ve dijital teknolojilerin kullanımı, adil yargılanma hakkı bakımından dikkatle ele alınmalıdır.
2. Bu araçların kullanımında saydamlık, denetlenebilirlik ve hesap verebilirlik ilkeleri gözetilmelidir.
3. Teknolojik olanaklara erişimde savunma ile iddia makamı arasında eşitsizlik yaratılmamalıdır.
4. Yargılamanın insan unsurunu zayıflatacak ve savunma hakkını sınırlayacak uygulamalardan kaçınılmalıdır.
5. Bilişim teknolojisinin gelişmesine koşut moral ve etik ilkelerin geliştirilmesi ve bunların uygulamaya konulmasında savunmanın sorumluluğu temeldir.

VII. Savunmanın Dönüşümü ve Mesleğin Geleceği

1. Avukatlık mesleği, yalnızca temsil faaliyeti değil; hakların korunması ve toplumsal ve çevresel adaletin sağlanması, demokratik seçimlerin güvenliği açısından kamusal bir görevdir.
2. Günümüz koşullarında savunma mesleği, değişen teknolojik ve toplumsal dinamikler karşısında kendini geliştirmek ve güçlendirmek zorundadır.
3. Savunmanın etkisizleştirilmesine yönelik eğilimler karşısında mesleğin kurumsal güvencelerinin korunması ve ilerletilmesi esastır.
4. Hukuk eğitiminde insan hakları, etik ve yeni teknolojiler alanlarının güçlendirilmesi gerekmektedir.
5. Liyakat ilkesi, sav+savunma+hüküm bütününde gözetilmelidir.

VIII. Genel Değerlendirme ve Çağrı

1. Adil yargılanma ve savunma hakkına yönelik tehditler, ulusal sınırları aşan küresel bir nitelik kazanmıştır.
2. Bu nedenle savunma mesleğinin korunması, demokrasinin ve hukuk devletinin korunmasının ayrılmaz bir parçasıdır.
3. Uluslararası ölçekte bir “**Savunma Dayanışma Ağı**” oluşturulması zorunluluk olarak değerlendirilmiştir.
4. Tüm barolar, hukukçular ve ilgili kurumlar; yasa, uluslararası sözleşmeler ve Anayasa ötesinde hukukun genel ilkelerine bağlılık temelinde ortak ve kararlı bir mücadele yürütmeye davet edilmektedir.
5. Aynı zamanda 148 yıllık bir geçmişe sahip İstanbul Barosu’nun kuruluş tarihi olan 5 Nisan Avukatlar Günü vesilesiyle, savunma hakkının korunmasına yönelik kararlılık bir kez daha teyit edilmektedir.

FINAL DECLARATION

International Symposium: “The Right to a Fair Trial and the Right of Defense: Rights, Safeguards and Struggles”

Held on 3–4 April 2026 under the auspices of the Istanbul Bar Association, in cooperation with the bar associations of Berlin, Paris, Brussels and Georgia, and with the participation of numerous international defense organizations, the international symposium comprehensively examined the current threats faced by the rule of law and the national and international avenues for safeguarding the right of defense.

Within this framework:

It has been observed that, from the perspective of a “New World Order”, the international legal system, particularly the United Nations system, is undergoing a crisis marked by declining effectiveness and dysfunction in the face of regional conflicts.

It has been further noted that trends such as populism, illiberal democracy and kleptocracy in state governance are eroding the rule of law and undermining democratic achievements worldwide.

It has been emphasized that the defense function must assume responsibility not only within judicial proceedings but also in the face of this global disorder, and that bar associations and defense organizations must take on a more active role based on “ideas, solidarity and action”.

Moreover, the necessity of ensuring international accountability for grave human rights violations has been highlighted, and the need to develop international mechanisms grounded in ethical and legal responsibility under the leadership of bar associations has been underlined.

In light of these findings, the participants; judges, academics, and lawyers representing bar associations and legal institutions from Turkey and Europe, have reached the following conclusions:

I. Nature of the Right to a Fair Trial and the Right of Defense

1. A fair and equitable trial is both a *raison d'être* and an obligation for the State, and a fundamental right for individuals.
2. The right to a fair trial is not merely a procedural guarantee; it constitutes a cornerstone of democracy, the rule of law, and human dignity, intrinsically linked to substantive rights.
3. The effective exercise of the right of defense is an indispensable element of a fair trial. Justice cannot exist in a system where the defense is restricted.
4. The right to be heard includes not only the ability of parties to present their case but also the obligation of judicial authorities to duly consider those submissions.
5. The principle of equality of arms requires both factual and legal balance between the prosecution and the defense.
6. The right to a reasoned judgment is a fundamental safeguard for transparency and accountability in judicial proceedings.

II. Universality of the Right of Defense and International Solidarity

1. The right of defense is universal and transnational in nature. Any interference with this right concerns not only the country involved but the entire international legal community.
2. The participation of international observers in the proceedings concerning the Istanbul Bar Association constitutes a concrete example of global solidarity in the face of violations of the right of defense.
3. Any intervention directed at a bar association is to be regarded as an attack on the entire defense profession, the rule of law, and the community of rights.
4. The effective implementation of international guarantees concerning the legal profession, particularly Article 6 of the European Convention on Human Rights, is imperative.
5. The prompt ratification and entry into force of the Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer is of vital importance.

III. Global Developments and the Role of Defense

1. The international legal order is currently in a serious crisis due to wars, regional conflicts, and democratic backsliding.
2. In this context, the defense is not merely an equal component of the triad of prosecution–defense–judgment but also an active actor in preserving and rebuilding the legal order.
3. Populism and illiberal democracy weaken the fundamental principles of the rule of law. Political actors must comply with the principle of “pluralism in democracy, unity in law”.
4. Bar associations and legal organizations bear responsibility not only for professional solidarity but also for the protection of democratic order.
5. International cooperation based on “ideas, solidarity and action” must be strengthened.

IV. Judicial Independence and the Autonomy of the Legal Profession

1. Judicial independence is a prerequisite for the right to a fair trial. Independence is a status; impartiality is a virtue. Without independent judges, there can be no guarantee of lawful decisions.
2. Administrative and disciplinary pressures on judges create a chilling effect and weaken independent decision-making.
3. The legal profession is an independent component of the justice system and must not be subordinated to the State, clients, or third parties; lawyers must not be identified with their clients.
4. The self-governance of bar associations must be preserved and their status as independent public institutions must be safeguarded.
5. Independent defense organizations are the guarantee of an independent judiciary.

V. Findings on Judicial Practices in Türkiye

1. Subjecting lawyers to criminal accusations due to their professional activities constitutes a violation of the right of defense and is unacceptable.
2. Restrictions on the physical presence of defendants at hearings must remain exceptional.
3. The physical and institutional organization of proceedings must be reconsidered in a manner that ensures equality of arms.
4. Violations of the right to trial within a reasonable time, and the use of related mechanisms as tools of pressure on judicial independence, are unacceptable.
5. The presumption of innocence is part of the core of human rights and is inviolable at all times and under all circumstances.

VI. Technological Developments and Artificial Intelligence

1. The use of artificial intelligence and digital technologies in judicial processes must be approached with caution.
2. Principles of transparency, accountability and auditability must be ensured.
3. No inequality should arise between prosecution and defense in access to technological tools.
4. Practices that weaken the human element of justice and restrict the right of defense must be avoided.
5. The development and implementation of ethical principles in parallel with technological progress is a fundamental responsibility of the defense.

VII. Transformation of Defense and the Future of the Profession

1. The legal profession is not only a function of representation but also a public duty in protecting rights, ensuring social and environmental justice, and safeguarding democratic elections.
2. The defense must evolve and strengthen itself in response to changing technological and social dynamics.
3. In the face of trends aimed at undermining the defense, it is essential to protect and strengthen the profession's institutional safeguards.
4. Legal education must be strengthened in the fields of human rights, ethics and new technologies.
5. The principle of merit must be upheld across prosecution, defense and judgement.

VIII. General Assessment and Call

1. Threats to the right to a fair trial and the right of defense have acquired a global dimension.
2. The protection of the defense profession is inseparable from the protection of democracy and the rule of law.
3. The establishment of an international “**Defense Solidarity Network**” is considered a necessity.
4. All bar associations, legal professionals and relevant institutions are called upon to engage in a joint and determined struggle based on adherence to general principles of law beyond legislation, international conventions and constitutions.
5. On the occasion of Lawyers' Day, marking the 148th anniversary of the Istanbul Bar Association on 5 April, the commitment to the protection of the right of defense is reaffirmed.

DÉCLARATION FINALE

Symposium international : « Le droit à un procès équitable et les droits de la défense : droits, garanties et luttes »

Organisé les 3 et 4 avril 2026 sous l'égide du Barreau d'Istanbul, en coopération avec les barreaux de Berlin, Paris, Bruxelles et de Géorgie, et avec la participation de nombreuses organisations internationales de défense, ce symposium a permis d'examiner de manière approfondie les menaces actuelles pesant sur l'État de droit ainsi que les voies de lutte nationales et internationales pour la protection des droits de la défense.

Dans ce cadre :

Il a été constaté que, dans la perspective d'un « nouvel ordre mondial », le système juridique international, en particulier celui des Nations unies, traverse une crise marquée par un affaiblissement de son efficacité face aux conflits régionaux.

Il a été observé que des tendances telles que le populisme, la démocratie illibérale et la kleptocratie érodent l'État de droit et affaiblissent les acquis démocratiques à l'échelle mondiale.

Il a été souligné que la défense doit assumer une responsabilité non seulement dans les procédures judiciaires mais aussi face à ce désordre global, et que les barreaux et organisations de défense doivent jouer un rôle plus actif fondé sur « les idées, la solidarité et l'action ».

La nécessité d'assurer une responsabilité internationale pour les violations graves des droits humains a également été mise en avant, ainsi que celle de développer des mécanismes internationaux fondés sur la responsabilité éthique et juridique sous l'impulsion des barreaux.

À la lumière de ces constats, les participants ; juges, universitaires et avocats représentant des barreaux et institutions juridiques de Turquie et d'Europe, sont parvenus aux conclusions suivantes :

I. Nature du droit à un procès équitable et des droits de la défense

1. Un procès juste, honnête et équitable constitue, pour l'État, une raison d'être et une obligation, et pour les citoyens, un droit fondamental.
2. Le droit à un procès équitable n'est pas seulement une garantie procédurale ; il est le pilier fondamental de la démocratie, de l'État de droit et de la dignité humaine, sur la base de sa connexité avec le droit substantiel.
3. L'exercice effectif du droit à la défense est l'élément indispensable d'un procès équitable. Dans un système où la défense est restreinte, on ne peut parler de justice.
4. Le droit d'être entendu comprend non seulement la possibilité pour les parties de s'exprimer, mais exige également que les déclarations avancées soient prises en considération par les autorités judiciaires.
5. Le principe de l'égalité des moyens juridiques impose un équilibre de fait et de droit entre l'accusation et la défense.
6. Le droit à une décision motivée est une garantie fondamentale pour la transparence et la contrôlabilité de la procédure judiciaire.

II. Universalité des droits de la défense et solidarité internationale

1. Le droit à la défense est universel et revêt un caractère transfrontalier. Toute ingérence ou attaque contre ce droit concerne non seulement le pays concerné, mais également l'ensemble de la communauté juridique internationale.
2. La participation d'observateurs internationaux lors des procès visant le Barreau d'Istanbul a constitué un exemple concret de solidarité mondiale face aux violations du droit à la défense.
3. Il est admis que toute intervention visant un barreau s'adresse, en réalité, à l'ensemble de la profession d'avocat, à l'État de droit et à la société des droits.
4. L'application effective des garanties internationales relatives à la profession d'avocat, et plus particulièrement de l'article 6 de la Convention Européenne des Droits de l'Homme, est impérative.
5. La ratification et l'entrée en vigueur immédiate de la Convention du Conseil de l'Europe sur la protection de la profession d'avocat revêtent une importance vitale pour la profession de la défense et ses organisations.

III. Évolutions globales et rôle de la défense

1. Aujourd'hui, l'ordre juridique international traverse une crise profonde en raison des guerres, des conflits régionaux et des processus de régression démocratique.
2. Dans ce processus, la défense ne doit pas être considérée uniquement comme une composante égale de la trilogie "accusation-défense-jugement", mais aussi comme un sujet actif dans la protection et la reconstruction de l'ordre juridique.
3. Le populisme, la démocratie illibérale et les tendances similaires affaiblissent les principes fondamentaux de l'État de droit. L'obligation des acteurs politiques de se conformer au droit est une exigence de la règle : « diversité dans la démocratie, unité dans le droit ».
4. Les barreaux et les organisations juridiques assument une responsabilité non seulement en matière de solidarité professionnelle, mais également pour la préservation de l'ordre démocratique.
5. Dans ce cadre, il est nécessaire de renforcer les coopérations à l'échelle internationale sur la base de la « réflexion, de la solidarité et de l'action ».

IV. Indépendance de la justice et autonomie de la profession d'avocat

1. L'indépendance de la magistrature est la condition préalable du droit à un procès équitable. L'indépendance est un statut, tandis que l'impartialité est une vertu. Sans juges indépendants, la garantie d'une décision conforme au droit ne peut être assurée.
2. Les pressions administratives et disciplinaires exercées sur les juges affaiblissent la volonté de rendre des décisions indépendantes en créant un « effet dissuasif ».
3. La profession d'avocat est un élément indépendant du système judiciaire ; elle ne peut être rendue dépendante de l'État, du client ou de tiers ; l'avocat ne peut être assimilé à son client.
4. Le principe de l'auto-administration des barreaux doit être préservé ; la nature de ces institutions en tant qu'organismes publics indépendants doit être garantie.
5. Des organisations de défense indépendantes et autonomes sont également la garantie d'un pouvoir judiciaire indépendant.

V. Constats relatifs aux pratiques judiciaires en Turquie

1. Le fait que des avocats soient confrontés à des accusations criminelles en raison de leurs activités professionnelles constitue une violation du droit à la défense et est inacceptable.
2. Les pratiques limitant la présence physique de l'accusé à l'audience doivent rester exceptionnelles.
3. L'organisation physique et institutionnelle du procès doit être reconsidérée de manière à ne pas porter atteinte au principe de l'égalité des instruments juridiques.
4. La violation du droit d'être jugé dans un délai raisonnable et l'utilisation des mécanismes qui y sont liés comme moyen de pression sur l'indépendance de la justice sont inacceptables.
5. Le droit à la présomption d'innocence, en tant que noyau dur des droits de l'homme, est valable pour tous, en tout temps, en tout lieu et en toute circonstance, et est inviolable.

VI. Technologies et intelligence artificielle

1. L'utilisation de l'intelligence artificielle et des technologies numériques dans les processus judiciaires doit être abordée avec prudence au regard du droit à un procès équitable.
2. Les principes de transparence, de contrôlabilité et de responsabilité doivent être respectés dans l'utilisation de ces outils.
3. L'accès aux possibilités technologiques ne doit pas créer d'inégalité entre la défense et l'accusation.
4. Il convient d'éviter les pratiques qui affaibliraient l'élément humain du procès et limiteraient le droit à la défense.
5. Parallèlement au développement des technologies de l'information, le développement de principes moraux et éthiques ainsi que la responsabilité de la défense dans leur mise en œuvre sont fondamentaux.

VII. Transformation de la défense

1. La profession d'avocat n'est pas seulement une activité de représentation ; c'est une mission publique essentielle pour la protection des droits, la garantie de la justice sociale et environnementale, ainsi que pour la sécurité des élections démocratiques.
2. Dans les conditions actuelles, la profession de la défense est tenue de se développer et de se renforcer face aux mutations technologiques et aux dynamiques sociales.
3. Face aux tendances visant à neutraliser la défense, il est essentiel de préserver et de faire progresser les garanties institutionnelles de la profession.
4. Il est nécessaire de renforcer les domaines des droits de l'homme, de l'éthique et des nouvelles technologies dans la formation juridique.
5. Le principe du mérite doit être respecté dans l'ensemble de la trilogie accusation-défense-jugement.

VIII. Évaluation générale et appel

1. Les menaces pesant sur le droit à un procès équitable et le droit à la défense ont acquis un caractère mondial dépassant les frontières nationales.
2. C'est pourquoi la protection de la profession de la défense est une partie intégrante de la protection de la démocratie et de l'État de droit.
3. La création d'un « Réseau de solidarité pour la défense » à l'échelle internationale a été jugée impérative.

4. Tous les barreaux, les juristes et les institutions concernées sont invités à mener une lutte commune et déterminée sur la base de l'engagement envers les principes généraux du droit, au-delà de la loi, des conventions internationales et de la Constitution.
5. Par la même occasion, à l'opportunité de la Journée des Avocats du 5 avril, date de fondation du Barreau d'Istanbul riche de 148 ans d'histoire, la détermination en faveur de la protection du droit à la défense est réaffirmée une fois de plus.